

Олег Кириченко, к. ю. н.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Oleh Kirichenko, PhD in Law

Dnipropetrivsk State University of Internal Affairs, Ukraine

CATEGORICAL AND CONCEPTUAL APPARATUS IN SPHERE OF OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE COUNTERACT TO CRIMES AGAINST PUBLIC SAFETY

The author has identified and described the basic concepts and categories that allow to clarify the essence of operational-search combating crime against public safety. The defining issues in the study of operational-search combating crime against public safety is ascertaining the nature of such categories as "public safety", "operational-search combating", "offenses against public safety." These categories should be considered in relationship with other general categories, in particular public safety should be consider with the categories of "security" and "national security", offenses against public security – with the category of "crime", operational-search combating – with the category of "fight against crime". Clarification of the nature of the basic concepts and categories that reveal the content of operational-search combating crimes against public safety will provide an opportunity to summarize the results of the knowledge of material properties, connections and relationships that occur during such activities.

Key words: public safety, operational-search combating, offenses against public safety.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства, який безпосередньо пов'язаний з процесом державотворення, головним напрямом діяльності держави у сфері охорони прав і свобод людини та громадянина, їх інтересів є протидія злочинності як одна із сфер соціального управління, що впливає на утримання поширення злочинності. Протидія злочинності в усіх її проявах, напрямках та формах лежить в основі кримінально-правової політики держави.

Одним із пріоритетних напрямів протидії злочинності є протидія злочинам проти громадської безпеки, у тому числі й формами та методами оперативно-розшукової діяльності.

Вивчення проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки обумовлено на сьогодні необхідністю більш чіткого, більш сучасного вирішення. Це пов'язано з трансформацією злочинності, зміни підходів до реагування на вчинення злочинів у зв'язку з реформуванням кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства і відповідно взагалі зміни парадигми щодо протидії злочинності.

Проблема оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки повинна трансформуватися через призму теоретичних проблем, зокрема місця оперативно-розшукової протидії в системі протидії злочинності, її сутності, та практичних проблем, пов'язаних з протидією злочинам проти громадської безпеки оперативно-розшуковими засобами, а саме: злочинам терористичної спрямованості; злочинам, які пов'язані зі створенням банд, злочинних організацій та незаконних воєнізованих або збройних формувань; злочинам, які порушують правила поведження з окремими джерелами загальної (підвищеної) небезпеки.

Дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки повинно здійснюватися й через призму проблем, пов'язаних з організованою злочинністю в частині створення організованих груп, зокрема банд та злочинних організацій, діяльності цих злочинних спільнот; терористичною діяльністю; діяльністю, пов'язаною з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин.

Важливе місце у структурі методології юридичної науки посідає категоріально-понятійний апарат. Слід погодитися з В. С. Зеленецьким, що успішний розгляд усього комплексу

методологічних проблем, маючих значення як для теорії, так і для практики боротьби зі злочинністю, багато в чому залежить від правильного визначення вихідних теоретичних положень¹. Поняття та категорії юриспруденції, що зафіксовані у відповідних термінах і визначеннях, є одним із головних «інструментів» наукового правового дослідження, оскільки становлять собою узагальнені результати пізнання суттєвих властивостей, зв'язків та відносин державно-правових явищ. Тому визначальним під час дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки є з'ясування суті таких категорій, як «громадська безпека», «оперативно-розшукова протидія», «злочини проти громадської безпеки». Зазначені категорії слід розглядати у взаємозв'язку з іншими загальними категоріями, зокрема громадську безпеку слід розглядати з категоріями «безпека» та «національна безпека», злочини проти громадської безпеки – з категорією «злочинність», оперативно-розшукову протидію – з категорією «протидія злочинності».

Стан дослідження. Безпосередньо проблемами безпеки як категорії та її видами займалися: В. Ю. Богданович, О. М. Гончаренко, О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, І. В. Діордіца, В. А. Ліпкан, Е. М. Лисицин та інші правознавці.

Методологічні засади протидії злочинам проти громадської безпеки розглянуто в працях В. О. Глушкова, А. П. Закалюка, В. П. Ємельянова, І. П. Козаченка, В. С. Комісарова, Г. В. Овчинникова, М. І. Панова, Є. Д. Скуліша, В. П. Тихого та ін. Разом із тим на сьогодні залишився поза увагою дослідників категоріально-понятійний апарат у сфері оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки.

Метою та завданнями статті є визначити та охарактеризувати основні поняття та категорії, що дозволяють з'ясувати сутність оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки.

Виклад основного матеріалу. Розгляд проблеми безпеки, як і будь-якої самостійної наукової проблеми, передбачає необхідність розроблення поняття (категорії) цього феномена. Категорія «безпека» може і повинна розроблятися насамперед як загальнонаукова категорія, яка до цього часу ще не ввійшла достатньою мірою в категорійно-понятійний апарат науки. З огляду на цю гранично широку за обсягом і глибоку за змістом категорію, мають розроблятися також поняття окремих видів безпеки: національної, міжнародної, економічної, державної, екологічної, суспільної та ін. За своїм змістом «безпека» передбачає, з одного боку, відсутність небезпеки, а з іншого – наявність стану захищеності життєво-важливих інтересів особистості, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, посягань і небезпек. У такому контексті дається онтологічне навантаження «безпеки» – як певної якості буття людини, його константи. Звідси її можна розглядати як мету, засіб та результат діяльності людини (і всього людства) із захисту від чинників, явищ, подій та процесів, що загрожують².

Існують два основних підходи до розуміння безпеки: з одного боку, безпекою визначають стан будь-якого носія небезпеки, який не містить загрози, можливої шкоди для середовища; з іншого – властивість безпеки приписують об'єкту, який надійно захищений від шкідливого для нього впливу. Разом із тим в обох випадках простежується безпосередній зв'язок з такою ознакою соціальної системи, як захищеність, що становить собою активну цілеспрямовану діяльність з підтримки суспільних відносин у певному якісному стані.

Категорія «безпека» є загальною вихідною категорією, на якій базується визначення національної безпеки взагалі та окремих видів безпеки зокрема.

Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. визначає національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Загрозами національної безпеки є наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України³.

Однією із складових національної безпеки є громадська безпека, тобто стан захищеності

¹Зеленецький, В. С. (1994). *Общая теория борьбы с преступностью. Концептуальные основы*. Харьков: Основа, 170.

²Данільян, О.Г., Дзьобань, О.П., Панов, М.І. (2002). *Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації*. Харків: Фоліо, 224.

³Закон про основи національної безпеки України 2003 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 39, 351.

життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від негативних наслідків явищ соціального, природного або техногенного характеру, а також підтримка достатнього рівня цієї захищеності.

Розглядати проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам не можливо без з'ясування такої категорії, як «протидія злочинності».

Проблема протидії злочинності посідає особливе місце у становленні правової держави. Стратегія державної протидії зростаючій злочинності повинна будуватися таким чином, щоб звести до мінімуму вчинення злочинів та підвищити рівень ефективності правоохоронної діяльності.

С. Г. Міщенко зазначив, що протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яка здійснюється на загальносоціальному та спеціальному рівнях. Загальносоціальна протидія злочинності є основою спеціальної протидії. Спеціальна протидія здійснюється шляхом правового реагування на вчинення злочину та спеціально-кримінологічного запобігання новим злочинам. Процес реагування на вчинений злочин утворює самостійну систему заходів, які застосовуються в певній послідовності (виявлення злочину, притягнення до кримінальної відповідальності)¹.

О. М. Бандурка та О. М. Литвинов визначають протидію злочинності як особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня².

У теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінології та в практичній діяльності правоохоронних органів термін «протидія злочинності» дуже часто ототожнюють з поняттям «боротьба зі злочинністю»³. Як зазначили О. М. Бандурка та О. М. Литвинов, ці терміни часто використовуються як синонімічні. Це положення продиктовано не лише принциповою тотожністю цих термінів, але й збігом їх буквального змісту. У більшості праць, нормативних актах та методичних рекомендаціях вони використовуються як синоніми⁴.

Як зазначила А. І. Долгова, термін «боротьба зі злочинністю» широко застосовується в правових та інших офіційних документах, наукових публікаціях. Теоретичний аналіз змісту цього терміна показує, що він застосовується для визначення складної системно-структурної діяльності та ступеня її суспільної небезпеки, усунення або нейтралізації детермінантів, причин злочинності. Аналізуючи зміст понять «контроль за злочинністю», «протидія злочинності», «вплив на злочинність», «війна зі злочинністю», авторка вважає, що найбільш вдалою категорією є саме «боротьба зі злочинністю»⁵.

Разом із тим у кримінологічній літературі останніх років термін «боротьба» часто витісняється термінами «протидія» та «соціальний контроль за злочинністю».

В. В. Лунєєв визначає соціальний контроль як систему економічних, правових, організаційних, ідеологічних, соціально-психологічних, оперативних та репресивних заходів, спрямованих на протидію злочинності⁶.

С. В. Лупашку зазначив, що «стосовно визначення терміна протидії, або боротьби із злочинністю, то нашій країні, можливо, необхідно прийняти позитивний досвід країн Європи. Слушною є думка з цього приводу О. Вердникової, яку вона висловила щодо британської кримінології, де відсутня «боротьба термінів», пов'язаних із поняттям «запобігання» злочинності. Для позначення діяльності із запобігання, профілактики, відвернення, оберігання суспільства від

¹Міщенко, С.Г. (2011). *Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності*. Київ, 10.

²Бандурка, О.М., Литвинов, О.М. (2011). *Протидія злочинності та профілактика злочинів*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 45.

³Бандурка, О.М., Давиденко, Л.М. (2003). *Преступність в Україні: причини і протидія*. Харків: Гос. спец. изд-во "Основа", 86.

⁴Бандурка, О.М., Литвинов, О.М. (2011). *Протидія злочинності та профілактика злочинів*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 44.

⁵Долгова, А.И. (1999). *Криминология*. Москва: Издательская группа НОРМА–ИНФРА–М, 319-324.

⁶Лунєєв, В.В. (1997). *Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции*. Москва: Издательство НОРМА, 78-81.

злочинних посягань використовується один термін – превенція (від англ. prevention), який об'єднує всі вказані значення цього слова, що розглядаються як синоніми»¹.

На наш погляд, на сьогодні найбільш вдалою категорією діяльності держави та суспільства щодо недопущення вчинення злочинів та реагування на вчиненні злочини є категорія «протидія злочинності».

Таким чином, протидія злочинності – це діяльність держави, яка спрямована на напрацювання стратегії реакції суспільства на злочинність (загальносоціальний рівень) та профілактику злочинів, виявлення та запобігання (припинення) злочинним діям, реагування на вчинений злочин кримінально-правовими засобами (притягнення винних до кримінальної відповідальності) (спеціальний рівень).

Однією із складових спеціальної протидії злочинності є оперативно-розшукова протидія. На сьогодні існують деякі проблеми щодо визначення оперативно-розшукової протидії злочинам, зокрема: 1) у теорії оперативно-розшукової діяльності відсутнє чітке визначення поняття «оперативно-розшукова протидія злочинам». Це зумовлено різним трактуванням поняття «протидія злочинності», а також реформуванням кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства України, у зв'язку з чим призвело до звуження змісту оперативно-розшукової протидії злочинам; 2) відсутнє законодавче закріплення цієї категорії; 3) різне тлумачення цієї категорії практичними працівниками правоохоронних органів.

На наш погляд, структурними компонентами оперативно-розшукової протидії злочинам є: 1) виявлення та усунення (нейтралізація) причин і умов, що сприяють учиненню злочинів, та виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, і здійснення оперативно-розшукових заходів щодо недопущення вчинення злочинів зазначеною категорією осіб (оперативно-розшукова профілактика); 2) виявлення осіб, у яких виник намір вчинити злочин, та здійснення оперативно-розшукових заходів щодо відмови цієї особи від вчинення злочину (оперативно-розшукове попередження); 3) виявлення фактів готування до злочину та недопущення вчинення злочинів на стадії готування або замаху на злочин (припинення злочинних проявів). Остання стадія може збігатися зі стадією досудового розслідування в разі реєстрації матеріалів про факт готування до злочину; 4) виявлення фактів учинення латентних злочинів та осіб, що їх вчинили; 5) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбування покарання, установлення безвісно зниклих осіб; 6) забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу або сприяють оперативно-розшуковій діяльності, беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів.

Пріоритетним напрямом протидії злочинам, у тому числі й оперативно-розшукової протидії, є запобігання злочинам (профілактика, попередження та припинення), що передбачає такі форми, які визнані стримувати особу від наміру вчинити злочин або довести злочинний умисел до кінця.

Одним із позитивних моментів прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК)² є те, що оперативним підрозділам правоохоронних органів надані функції щодо запобігання злочинам, виявлення латентних злочинів та встановлення осіб, що їх вчинили. Негативним моментом є те, що в нормах КПК України відсутні вимоги щодо виявлення причин та умов по конкретному злочину під час розслідування.

На сьогодні також не існує єдиного погляду щодо визначення поняття та змісту оперативно-розшукового запобігання злочинам. Ефективність здійснення оперативно-розшукового запобігання злочинам певною мірою залежить як від правильного розуміння його сутності та визначення його місця в системі запобіжної діяльності, так і від ставлення до цього напряму роботи практичних працівників правоохоронних органів.

У навчальній та науковій літературі з оперативно-розшукової діяльності родовим є поняття профілактики або запобігання злочинам, яка охоплює будь-яку діяльність із запобігання злочинам. Характерними ознаками цієї діяльності є: цілісна система оперативного контролю і профілактичного впливу відносно осіб, криміногенної обстановки (ситуації) та інших антисуспільних явищ, запобігання задуманим злочинам і тим, що готуються, з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів.

¹Лупашку, С.В. (2012). Злочинність та деякі проблеми протидії їй. *Протидія злочинності: теорія та практика*. Київ-Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 151.

²Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (2014, листопад, 13).

На наш погляд, оперативне-розшукове запобігання злочинам – це діяльність правоохоронних органів, яка спрямована на своєчасне виявлення та усунення (нейтралізацію) причин і умов, що сприяють учиненню злочинів, а також недопущення скоєння злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

Особливість оперативно-розшукового запобігання злочинам полягає в тому, що оперативні підрозділи правоохоронних органів здійснюють свою діяльність на виявлення та усунення (нейтралізацію) причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, виявлення осіб, схильних до скоєння злочинів, застосування до них заходів щодо подальшої їх відмови від злочинних намірів, а також на недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки за допомогою як гласних, так і негласних оперативно-розшукових сил, засобів та методів.

На сьогодні в кримінології та в теорії оперативно-розшукової діяльності використовується термінологія щодо запобіжної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів як «запобігання злочинам оперативними підрозділами» та «оперативно-розшукове запобігання». На наш погляд, «запобігання злочинам оперативними підрозділами» більш широке поняття, ніж «оперативно-розшукове запобігання». Оперативно-розшукове запобігання є лише частиною різноманітних напрямів запобігання злочинам оперативними підрозділами, оскільки оперативні підрозділи здійснюють й інші заходи: кримінально-процесуальні, адміністративні тощо.

Здійснення будь-якого управлінського впливу на ті або інші процеси, які відбуваються в суспільстві, припускає чітке уявлення про об'єкт такого впливу. Злочинність є вкрай складним та динамічним явищем, яке функціонує в контексті широких соціальних відносин. У загальному масиві зареєстрованих злочинів умовно виокремлюють дві групи злочинів: 1) виявлені правоохоронними органами безпосередньо в процесі здійснення своєї діяльності; 2) зареєстровані в Єдиному реєстрі досудових розслідувань у залежності від надходження відповідної інформації до правоохоронних органів.

Виявлення латентних злочинів, у тому числі й злочинів проти громадської безпеки, неможливо без використання форм та методів оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави¹. Таким чином, основні завдання оперативно-розшукової діяльності безпосередньо пов'язані з протидією злочинності.

Правильне визначення об'єкта оперативно-розшукової протидії має вирішальне значення для діяльності такого виду. Взагалі, до видів об'єктів протидії злочинності В. С. Зеленецький відносить: злочинність; злочин; злочинця; причини та умови, що сприяють злочинності; причини та умови, що сприяють індивідуальному злочинному акту².

Виходячи зі змісту оперативно-розшукової протидії злочинам, об'єктами оперативно-розшукової протидії виступають:

1) під час виявлення латентних злочинів, документування злочинної діяльності, встановлення осіб, які готують вчинення злочину, та запобігання або припинення злочинних проявів (як складові оперативно-розшукового запобігання) об'єктами оперативно-розшукової протидії є злочини та особи, що готують їх вчинення або вчинили їх.

До об'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки слід віднести саме умисні злочини проти громадської безпеки, що виявляються оперативно-розшуковим шляхом.

Злочини проти громадської безпеки – це загальнонебезпечні діяння, що порушують загальну безпеку, ставлячи низку цінностей, передусім життя та здоров'я невизначеного кола осіб, під загрозу заподіяння їм істотної шкоди. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки передбачена в Розділі IX Особливої частини Кримінального кодексу України – «Злочини проти громадської безпеки»;

¹Закон України про оперативно-розшукову діяльність 1992 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>>.

²Зеленецький, В.С. (1994). *Общая теория борьбы с преступностью. Концептуальные основы*. Харьков: Основа, 170.

2) під час оперативно-розшукової профілактики об'єктами оперативно-розшукової протидії є чинники, що сприяють вчиненню злочинів проти громадської безпеки, та особи, які внаслідок своєї поведінки та антигромадської спрямованості схильні до вчинення цих злочинів.

До чинників слід віднести негативні явища та процеси реальної дійсності матеріального чи духовного характеру, які призводять до виникнення причин і умов, що сприяють учиненню злочинів, зокрема: недоліки в різних сферах суспільного життя, які детермінують злочинну поведінку та вчинення конкретного злочину; соціальні негативні традиції, стереотипи поведінки, найбільш поширені негативні звички людей; окремі негативні особистісні властивості людини, які провокують злочин або сприяють його вчиненню.

Висновки. Таким чином, оперативно-розшукова протидія злочинам проти громадської безпеки – це діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, яка полягає у використанні гласних та негласних форм та методів оперативно-розшукової діяльності та яка спрямована на виявлення та запобігання злочинам проти громадської безпеки; встановлення осіб, що готують або вчинили ці злочини; розшуку осіб, які переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування покарання за вчинення цієї категорії злочинів; забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу або сприяють оперативно-розшуковій діяльності, беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів.

Ефективність оперативно-розшукової протидії злочинам узагалі та злочинам проти громадської безпеки зокрема залежить від низки факторів: специфіки здійснення оперативно-розшукової протидії та характеру впливу на злочинність; сутності такої діяльності та її значення для покращення криміногенної обстановки; форм та методів оперативно-розшукової протидії, напрямів їх удосконалення; правової регламентації здійснення оперативно-розшукової протидії; тенденцій розвитку цього виду діяльності; ефективності роботи суб'єктів оперативно-розшукової діяльності щодо протидії злочинам.

З'ясування сутності основних понять та категорій, що розкривають зміст оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки, надасть можливість узагальнити результати пізнання суттєвих властивостей, зв'язків та відносин, що виникають під час такої діяльності.

References

1. Bandurka, O.M., Davidenko, L.M. (2003). *Prestupnost' v Ukraine: prichiny i protivodejstvie*. Khar'kov: Gos. spec. izd-vo "Osnova".
2. Bandurka, O.M., Litvinov, O.M. (2011). *Protidija zlochinnosti ta profilaktika zlochyniv*. Kharkiv: Kharkivskij nacional'nij universitet vnutrishnikh sprav.
3. Danil'jan, O.G., Dz'oban', O.P., Panov, M.I. (2002). *Nacional'na bezpeka Ukraini: sutnist', struktura ta naprjamki realizacii*. Kharkiv: Folio.
4. Dolgova, A.I. (1999). *Kriminologija*. Moskva: Izdatel'skaja gruppa NORMA–INFRA–M.
5. *Kriminal'nij procesual'nij kodeks Ukraini 2012* (Verkhovna Rada Ukraini). *Oficijnij sayt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (2012, kviten', 13).
6. Luneev, V.V. (1997). *Prestupnost' XX veka. Mirovye, regional'nye i rossijskie tendencii*. Moskva: Izdatel'stvo NORMA, 78-81.
7. Lupashku, S.V. (2012). *Zlochinnist' ta dejaki problemi protidii ij. Protidija zlochinnosti: teorija ta praktika*. Kiiv-Lugans'k: RVV LDUVS im. E.O. Didorenka.
8. Mishchenko, S.G. (2011). *Rol' kriminal'noi justicii v protidii zlochinnosti*. Kiiv.
9. *Zakon pro osnovni nacional'noi bezpeki Ukraini 2003* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 39, 351.
10. *Zakon Ukraini pro operativno-rozshukovu dij'al'nist' 1992* (Verkhovna Rada Ukraini). *Oficijnij sayt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>>.
11. Zeleneckij, V. S. (1994). *Obshchajateorija bor'by s prestupnost'ju. Konceptual'nye osnovy*. Khar'kov: Osnova.